

Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej

<https://ofiary.ipn.gov.pl/ofi/ofiary-represji-sowieck/6145,Ofiary-represji-sowieckich.html>
2022-08-17, 00:50

W Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie w tzw. zbiorze akt wschodnich przechowywane są kopie dokumentów dotyczących losów obywateli polskich na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej i w ZSRS w latach 1939–1956.

Zbiór ten stanowi ponad 30 metrów bieżących akt (2249 jednostek archiwalnych) kopii papierowych oraz blisko 700 jednostek archiwalnych kopii cyfrowych pozyskanych z różnych instytucji, m.in. z Wydzielonego Państwowego Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy,

Naczelnej Prokuratury Ukrainy w Kijowie, Litewskiego Archiwum Specjalnego w Wilnie, Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji, Narodowego Archiwum Republiki Białorusi czy Rosyjskiego Państwowego Archiwum Wojskowego w Moskwie.

Archiwum IPN dysponuje ponadto dokumentacją związaną z represjami sowieckimi wobec obywateli polskich z lat 1939–1956, zgromadzoną przez Jędrzeja Tucholskiego, badacza zbrodni katyńskiej i wieloletniego pracownika IPN, oraz materiałami dotyczącymi mordu katyńskiego, które IPN otrzymał ze Studium Polski Podziemnej w Londynie (The Polish Underground Movement Study Trust London).

W zasobie archiwalnym IPN w Warszawie przechowywane są dokumenty wytworzone przez Armię Czerwoną, urzędy i organa bezpieczeństwa ZSRS oraz republik sowieckich – białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej czy też gruzińskiej. Wśród nich znajduje się wiele niezwykle

cennych i interesujących dokumentów, m.in. wykazy internowanych na Litwie obywateli polskich, w tym funkcjonariuszy Policji Państwowej i żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, akta spraw karno-śledczych obywateli polskich (dotyczące m.in. członków polskich organizacji niepodległościowych działających na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej), meldunki Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych ZSRS, poświęcone działalności i likwidacji polskich organizacji konspiracyjnych czy też wykazy ilościowe transportów kolejowych wywożących polskich jeńców wojennych z Kozielska, Ostaszkowa i Starobielska.

Jednym z cenniejszych nabytków ostatnich lat jest dokumentacja oraz bazy danych programu badawczego „Indeks Represjonowanych”, prowadzonego przez Ośrodek KARTA w latach 1988–2013. Na mocy umowy podpisanej 30 kwietnia 2013 r. między IPN a Ośrodkiem KARTA, Instytut przejął prowadzenie tego programu, zajmującego się imiennym dokumentowaniem losów Polaków i obywateli polskich innych narodowości, represjonowanych przez organa władzy sowieckiej po 17 września 1939 r. Do zasobu archiwalnego Instytutu w Warszawie trafiły wówczas m.in. oryginały kilkunastu tysięcy ankiet personalnych (opisujące losy ponad 50 000 osób), zgromadzonych podczas realizacji programu „Indeks Represjonowanych”, kopie dokumentów pozyskanych w archiwach przez Stowarzyszenie „Memoriał” w Moskwie (rosyjską organizację pozarządową dokumentującą i upowszechniającą wiedzę o ofiarach komunistycznych represji politycznych), kwestionariusze osobowe zgromadzone w czasie prac nad *Księgami zmarłych* opracowanymi przez Związek Sybiraków w Gliwicach, a także liczne kopie wykazów imiennych ze zbiorów Archiwum Wschodniego działającego w Ośrodku KARTA.

Pomysł utworzenia „Indeksu Represjonowanych”, całościowego skomputeryzowanego zbioru informacji o osobach represjonowanych w ZSRS, pojawił się na początku 1988 r., kilka tygodni po rozpoczęciu pracy Archiwum Wschodniego, które jest obecnie jedną z agend Ośrodka KARTA. Głównym celem było zgromadzenie i ocalenie różnego rodzaju świadectw osób, które znalazły się pod okupacją sowiecką lub w więzieniach, łagrach czy na zesłaniu, a więc relacji, pamiętników, listów, fotografii czy pamiątek. Początkowo dane były gromadzone głównie w postaci ankiet personalnych, wypełnianych przez ofiary represji sowieckich lub ich rodziny, a także na podstawie informacji znajdujących się w relacjach i wspomnieniach zgromadzonych w Archiwum Wschodnim. Z czasem podjęto decyzję o utworzeniu bazy elektronicznej.

The image shows a screenshot of the 'Indeks Represjonowanych' website. The page has a red header with the title 'INDEKS REPRESJONOWANYCH' and a search bar. Below the header, there are navigation tabs: 'O INDEKSIE', 'WYSZUKIWANIE', and 'DANE'. The 'WYSZUKIWANIE' tab is active. On the left, there is a section titled 'O Indeksie' with a map of Poland and a photo. The main content area is titled 'WYSZUKIWANIE' and contains a search form with various fields and filters. The form includes sections for 'Data osoby represjonowanej' (Name, Date of birth, Date of death, Place of birth, Place of death), 'Data represji' (Type of repression, Period of repression, Date of start of repression, Date of end of repression), and 'Kategoria represji' (Category of repression). There is a 'SZUKAJ' button at the bottom of the form.

Skomputeryzowane dane z ankiet personalnych, jak również z materiałów źródłowych z archiwów posowieckich, pozyskiwanych od początku lat pięćdziesiątych XX w. za pośrednictwem Stowarzyszenia „Memoriał” w Moskwie, pozwoliły na stworzenie na początku lat 90. XX w. tzw. wewnętrznej bazy danych programu „Indeks Represjonowanych”. Poza wspomnianymi ankietami personalnymi skomputeryzowane są w niej wykazy imienne zgromadzone w Archiwum Wschodnim, różnego rodzaju spisy i zbiory danych dotyczące represjonowanych, takie jak dane z kartoteki akt personalnych jeńców polskich w ZSRR z Kolekcji Akt z Archiwów Rosyjskich przechowywanej w Centralnym Archiwum Wojskowym, dane z bazy komputerowej Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, bazy komputerowe sporządzone przez Stowarzyszenie „Memoriał” w Moskwie, dane z zaświadczeń wystawionych indywidualnym wnioskodawcom przez archiwa byłego ZSRS dzięki współpracy ze Stowarzyszeniem „Memoriał”, spisy sporządzone na terenie ZSRS po 1943 roku przez

Związek Patriotów Polskich, przechowywane w Archiwum Akt Nowych, dane z „Księgi Głównej Domu Dziecka” w Gostyninie, będącej spisem dzieci i pracowników polskich domów dziecka na terenie ZSRS, repatriowanych w 1946 r.

W ciągu 25 lat wprowadzono do bazy ok. 1 200 000 rekordów. Po usystematyzowaniu kategorii sowieckich represji celem programu stało się nie samo gromadzenie danych, ale sporządzenie w ramach wybranych kategorii represji możliwie kompletnych, zweryfikowanych alfabetycznych zestawień biogramów osób represjonowanych. Podstawą wyodrębnienia i weryfikacji takich grup, liczących od kilku do kilkunastu tysięcy osób, były możliwie pełne źródła sowieckie, które w trakcie prac weryfikacyjnych porównywane były z danymi polskimi – zarówno zebranymi przez „Indeks”, jak i pochodzącymi z polskich archiwów lub instytucji i stowarzyszeń w kraju i za granicą. Zweryfikowane biogramy, zawierające podstawowe dane personalne, informacje o formie represji w ZSRS oraz sygnatury źródeł archiwalnych, w których dana osoba występuje, były publikowane przez Ośrodek KARTA w tomach serii wydawniczej *Indeks Represjonowanych*.

W 1995 r. ukazał się pierwszy tom serii – *Rozstrzelani w Katyniu. Alfabetyczny spis 4410 jeńców polskich z Kozielska rozstrzelanych w kwietniu-maju 1940, według źródeł sowieckich, polskich i niemieckich*. Do 2013 r. ukazało się w sumie 21 tomów w 29 woluminach, w tym tom ostatni, również dotyczący polskich jeńców wojennych z obozu w Kozielsku – *Zabici w Katyniu. Alfabetyczny spis 4415 jeńców polskich z Kozielska zabitych w kwietniu-maju 1940, według źródeł sowieckich, polskich i niemieckich* (Warszawa 2013). Od września 2001 r. zweryfikowane dane osób represjonowanych, pochodzące z wydanych drukiem tomów oraz z dwóch niezwyfikowanych zestawień – tzw. listy ukraińskiej (więźniowie rozstrzelani na podstawie decyzji władz sowieckich z 5 marca 1940 r.) oraz „Wykazu spraw prowadzonych przez organa NKWD Zachodniej Ukrainy i Białorusi” (spis osób aresztowanych, przeciwko którym wszczęto śledztwo w latach 1939–1941) – są udostępnione w bazie internetowej „Indeks Represjonowanych”.

W późniejszym okresie w bazie umieszczono także biogramy opracowane na podstawie wiarygodnych źródeł zgromadzonych w wewnętrznej bazie danych programu, np. ankiet

personalnych, zaświadczeń dotyczących konkretnych osób uzyskanych za pośrednictwem Stowarzyszenia „Memoriał” z archiwów posowieckich, materiałów skopiowanych w latach dziewięćdziesiątych XX w. przez Wojskową Komisję Archiwalną, dokumentacji Biura Informacji i Poszukiwań PCK, kwestionariuszy wypełnianych przez członków Związku Sybiraków. W bazie internetowej „Indeks Represjonowanych”, dostępnej na stronie internetowej IPN pod adresem indeksrepresjonowanych.pl, znajduje się obecnie ponad 316 000 rekordów, dotyczących m.in. ofiar zbrodni katyńskiej z obozów w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku, jeńców wojennych przetrzymywanych w innych obozach, osób deportowanych w głąb ZSRS w latach 1940–1941, osób internowanych na przełomie 1944 i 1945 r., a także więźniów łagrów w okolicach Workuty.

[Prześlij zapytanie](#)